

LEIZARRAGA, BONAPARTE, ETA BESTE

Josu Oregi

Maiatzeko batzarrean irakurritako nere txostenean, eta Aresti jaunak Leizarragan aditzari buruz FONTES-en argitaratutakoaz niharduela, Arestik ETXEKI eta IEXEKI-ren flesioak aditz bakar batenak bai-liran jartzen dituenarren Leizarragarenetan bi aditz bereiziri dagozkiela esaten nuen.

Aresti jaunak bere erantzuna irakurri ondoren, Satrustegik FONTES-en orrialdeak eskeiñi zizkigun biori, gure iriztiak azal genitzan. Eskeintza hortaz baliatu-asmoz Arestirena birrirakurri nuenean, ordea, zera ikusi nuen: Nere txosten hartan esaten nuenaz biok erabat bat gentozela.

Izan ere Arestik, bere erantzunean, DATXEKA eta DAXEKA Lafonentzat eta neretzat bi direla esan ondoren, hitzez-hitz honela diosku: BAI ETA, SEGURU ASKI, LEIZARRAGARENTZAT ERE. Hauzia garbi dagoela uste dut beraz, horixe bait-zen, eta ez beste, nik niona. Axularrentzat bestetara dela ba dakigu, eta Arestirentzat berdin baldin bada, zorionak eta bejondaiola; ni ez nintzen Axularren eta Arestin aditzez ari, Leizarragarenaz baizik. Areago: ERRETZEA adierazten duen aditz hori, egun, berak dion eran erabilli behar ez danik ere ez nion; Leizarragak bestela zerabilhela, eta kito.

Egia esan, Arestik bere lanaren objetibu eta subjelibutasuren dion hortan nik ez diot fitsik ulertu. Bere lanari honela zeritzan: FLEXIONES VERBALES EMPLEADAS POR LEIZARRAGA DE BRISCOUS EN SUS TRADUCCIONES VASCAS DE 1.571.

Beraz, Leizarragan flesioak sailka jartzean, ETXEKI-ri buruzkoetan bi bide aukera zitzaken: Bata, Leizarragak darabilzkianez bi aditzeko bai-liran eman, eta bere ustez bakarrari

dagozkieneko oharra egin, edo eta, bestela, bere iritziz dago-kienez aditz bakar batekotzat jarri eta Leizarragak bestela zera-bilzkiela aditzera eman. Subjetibutasunari, hor, ohar bat egite-ko haiñako tokia baizik ez dagokio.

Haritzelar jaunak zionez (eta ni berakin bat nator), Ares-tirena bezelako lanak jatorrizkoetara joteko aukerarik edo be-tarik ez daukatenak idazle zaharren euskereaz jabe ditezen arras baliotsu ditugu; horretxegaitik hain xuxen, eta horrela-koentzat okerpide gerta ez zedin egin nion nere ustez beharrez-ko zuen zuzenketa, eta ez "off-side" harrapatu nahiez. Gaiñera, oker esan ez badidate beintzat, norbait "off-side" harrapatu nahiez gero oharkabean tokiz-kanpo uzten saiatu behar omen; nik, ordea, nere txostena irakurri baiño hillabete eta erdi lehe-nago jakinarazi nion Arestiri hartan nerabilen gaia.

Laguntzailleez beste aditzentzat Lafon jaunak azter-lan ho-ri egiña zuela esan, eta Dogson-ek lehenago egin zuela aipatu ez nuelako, Arestik bere inpernikidetzarako hartzen nau. Dogson-ek ez zuen ordea, nik dakidanez, lan hori osorik egin, eta Lafon-ek bai; horra hor zergaitik hartu nuen azkenengo-a-rena Arestirenakin alderatzeko.

Beste batean, eta neretzat zalantzazko gertatzen den aditz-flesio batez niharduela, grekozkora jo nuen argi-billa. Gaizo ni! "MUNDU GUZTIAK JAKIN BEHAR BAITU (ZEREN HA-LA PROBATU BAITZUEN BONAPARTE PRINTZIPEAK) LEIZARRAGAK BERE TRADUZIOAK FRANTZESETIK EGIN ZITUELA".

Damurik, xehetasun bat ahantzi bide zaio Arestiri. Bona-parten ustez, Ginebra-ko eleiz-gizon protestanteak egindako itzulpena euskeratu zuen Leizarragak. Printzeak, hori esateko, frantsesez 1616.gnean argitaratutako batekin alderatu zuela ja-kingarri da, eta are jakingarriago, Ginebra-ko eleizgizonek egin eta lehenbizikoz ofizialki onartu zena 1588.gnean azaldu zela.

Leizarragak 1571.gnean hartaz nola balia zitekeen ez dakit...

Baiñan, Lafon-ek erakusten duanez, bai Leizarraga eta bai Ginebra-ko eleiz-gizonek OLIVETAN-en itzulpen zaharrago batez baliaturik egin bide zituzten bereak, eta Olivetan-en, grekozkoaren, VULGATA delakoaren eta Leizarragarenen alderaketa bat egin ondoren, hitzez-hitz honela dio: "LIZARRAGUE ET SES COLABORATEURS, TOUT EN SUIVANT SURTOUT LA TRADUCTION FRANÇAISE, ONT DONC TENU COMPTE DU TEXTE GREC..."; euskeraz: Leizarragak eta bere laguntzailleek, gehienbat frantsez-itzulpenari jarraitu bazaizkio ere, grekozkoa ere gogoan izan dute beraz... Hori horrela izaki, zillegi bekit galdera bat egitea: Nor ote dabil, hontan, MUNDU GUZTIAK jakin behar lukenetik urrutiago?

"Hontan", diot, eta horixe'esan nahi dut. Bestetan, eta Aresti jaunari zinez diotsat, Euskaltzaindiak iñoiz "lehen Leizarragalogo" titulua eman beharko balu, eta bozetara egin, nerea beintzat ez litzaioke faltatuko.

Besteak beste, eta lehenbizikora joaz, ETXEKI eta IEXEKI bi aditz izan eta gero nahastekatu ote diran, ala lehenbizi bakar zena harrez gero bitaratu ote denekoa beste hauzi bat dugu. Aresti jaunak bere iritziaren aldeko arrazoiak bere txostenean baiño zehazkiago eman nahi balizkigu ikaskizun interesgarri bat geneukake.

Donibane Lohitzune, 73-VIII-31

AITA BLAS MENDIONDOKOA (1873-1914)

P. Lafitte

Aurten ehun urte, sortu zen euskal-idazlari bat, orai gehienek ahantzia. Haren orroitzapena nahi ginuke lerro hautan